

УДК 330.15

DOI: 10.30857/2786-5398.2024.3.12

Віктор І. Свистун

Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна

**ЕКОЛОГІЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ЗАПОРУКА
СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОСИСТЕМИ**

Сучасний світ стикається з численними екологічними викликами, які вимагають невідкладного вирішення. Забруднення навколишнього середовища, вичерпання природних ресурсів, зміна клімату та втрата біорізноманіття є лише частиною проблем, з якими доводиться боротися людству. У цих умовах питання сталого розвитку набуває критичного значення. Сталій розвиток передбачає гармонійне поєднання економічного зростання, соціального добробуту та збереження довкілля для майбутніх поколінь. Екологічне підприємництво відіграє важливу роль у досягненні сталого розвитку. Це підхід до ведення бізнесу, який базується на принципах екологічної відповідальності, ефективного використання ресурсів та впровадження інноваційних технологій. Екологічні підприємства спрямовані на мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище, зниження викидів парникових газів, економії енергії та ресурсів, а також на створення продуктів і послуг, що сприяють збереженню природного середовища. Основними принципами екологічного підприємництва є використання відновлюваних ресурсів, перехід на безвідходні технології, розвиток зеленої енергетики та впровадження замкнених циклів виробництва. Цей підхід дозволяє не тільки знизити екологічні ризики, але й забезпечити довгострокову економічну стабільність підприємств. Крім того, екологічне підприємництво сприяє формуванню нових ринків, створенню робочих місць та підвищенню конкурентоспроможності. В Україні екологічне підприємництво тільки починає набирати оберти. Проте, воно вже демонструє значний потенціал для розвитку різних секторів економіки, таких як енергетика, сільське господарство, будівництво та транспорт. Підтримка з боку держави, міжнародних організацій та громадськості є важливим фактором для подальшого розширення екологічних ініціатив. Отже, екологічне підприємництво є ключовим елементом стратегії сталого розвитку сучасної екосистеми. Воно забезпечує збереження природних ресурсів, підвищення якості життя населення та створення нових можливостей для економічного зростання. Впровадження екологічних підходів у підприємницьку діяльність є необхідною умовою для забезпечення сталого майбутнього нашої планети.

Ключові слова: *бізнес; екологічне підприємництво; екосистема; екосистема підприємництва; екологічне підприємництво; підприємство; конкурентоспроможність; сталій розвиток; розвиток; розвиток екосистеми підприємництва; економічний розвиток; сучасний розвиток бізнесу.*

Viktor I. Svystun

West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

**ECOLOGICAL ENTREPRENEURSHIP AS A KEY TO THE SUSTAINABLE
DEVELOPMENT OF THE MODERN ECOSYSTEM**

The modern world is faced with numerous environmental challenges that require urgent solutions. Environmental pollution, depletion of natural resources, climate change and loss of biodiversity are just some of the challenges facing humanity. In these conditions, the issue of sustainable development becomes critical. Sustainable development involves a harmonious combination of economic growth, social well-being and preservation of the environment for future generations. Environmental entrepreneurship plays an important role in achieving sustainable development. This is an approach to doing business based on the principles of environmental

responsibility, efficient use of resources, and the introduction of innovative technologies. Ecological enterprises are aimed at minimizing the negative impact on the environment, reducing greenhouse gas emissions, saving energy and resources, as well as creating products and services that contribute to the preservation of the natural environment. The main principles of ecological entrepreneurship are the use of renewable resources, the transition to waste-free technologies, the development of green energy and the introduction of closed production cycles. This approach allows not only to reduce environmental risks, but also to ensure the long-term economic stability of enterprises. In addition, ecological entrepreneurship contributes to the formation of new markets, job creation and increased competitiveness. In Ukraine, ecological entrepreneurship is just beginning to gain momentum. However, it already shows significant potential for the development of various sectors of the economy, such as energy, agriculture, construction and transport. Support from the state, international organizations and the public is an important factor for the further expansion of environmental initiatives. Therefore, ecological entrepreneurship is a key element of the strategy of sustainable development of the modern ecosystem. It ensures the preservation of natural resources, the improvement of the quality of life of the population and the creation of new opportunities for economic growth. The implementation of ecological approaches in business activity is a necessary condition for ensuring a sustainable future of our planet.

Keywords: *business; ecological entrepreneurship; ecosystem; ecosystem of entrepreneurship; ecological entrepreneurship; enterprise; competitiveness; sustainable development; development; development of ecosystem of entrepreneurship; economic development; modern business development.*

Постановка проблеми. В умовах постійних трансформацій та прискорення глобалізації екологічне підприємництво стає новітнім підходом до ведення комерційної діяльності, що інтегрує принципи сталого розвитку та соціальної відповідальності. В умовах глобальної екологічної кризи та зростаючої потреби в охороні навколишнього середовища, цей підхід набуває все більшої популярності та значення. Основна ідея екологічного підприємництва полягає в поєднанні економічної вигоди з екологічною та соціальною користю, що дозволяє зберігати природні ресурси, зменшувати вплив на довкілля та забезпечувати довгострокову стійкість бізнесу.

Екологічне підприємництво сьогодні охоплює широкий спектр діяльності: від виробництва екологічно чистих продуктів та використання відновлюваних джерел енергії до впровадження безвідходних технологій та програм з рециклінгу. Такі підприємства орієнтовані на інновації, що дозволяють зменшити екологічний слід та підвищити ефективність використання ресурсів. Вони також активно співпрацюють з державними та міжнародними організаціями для досягнення спільних екологічних цілей [1, 3, 4, 7, 8].

Так зазначимо, що важливим аспектом екологічного підприємництва є його вплив на суспільство. Так званий «Зелений бізнес» сприяє підвищенню рівня екологічної свідомості серед населення, створює нові робочі місця та покращує якість життя громади. Крім того, екологічно відповідальні компанії часто користуються високим рівнем довіри та підтримки з боку споживачів, що позитивно впливає на їх репутацію та конкурентоспроможність.

Сьогодні в Україні екологічне підприємництво тільки починає розвиватися, однак вже демонструє значний потенціал для сталого економічного зростання. Ініціативи, спрямовані на розвиток зеленої енергетики, екологічно чистого виробництва та ефективного використання природних ресурсів, стають дедалі більш актуальними та важливими для майбутнього країни [9–11].

Таким чином, екологічне підприємництво є ключовим елементом сучасної економіки, що сприяє збереженню довкілля, забезпеченню с7тійкого розвитку та підвищенню якості

життя. Розвиток цього напрямку потребує підтримки на державному та міжнародному рівнях, а також активної участі бізнесу та громадськості. Лише спільними зусиллями ми можемо досягти гармонійного поєднання економічних інтересів з екологічною відповідальністю та соціальною справедливістю. Саме тому представлене до розгляду питання є актуальним та своєчасним.

Аналіз сучасних літературних джерел. Сучасний розвиток суспільний процесів окреслив новий вектор досліджень для вчених та економістів – зелена економіка. Так питання сучасного розвитку економічних процесів в умовах цифровізації дозволило вченим та економістам обґрунтувати необхідність появи такого поняття, як цифрова економіка. Але не тільки цифровізація дала поштовх для розвитку нових економічних знань. Так ще одним вектором нового розвитку економіки стала зелена економіка чи зелений бізнес. Представлена проблематика почала свій розвиток через все більшу увагу людства до екологічних проблем та подолання сучасних кліматичних змін, дозволила динамічно розвинути соціальній відповідальності бізнесових структур та окреслити нові вектори економічного розвитку. Саме тому сьогодні питання соціальної відповідальності бізнесу, проблематика екологічного підприємництва та становлення зеленої економіки знайшло своє місце в роботах таких вчених та економістів, як F. Nyame-Asiamah, S. Ghulam, L. Li, S. Wang, S. Zeng, H. Ma, R. Zheng, M. Rubmann, К. Алексеїва, О. Брінцева, Т. Горохова, О. Грішнова, В. Думанська, О. Іващенко, Н. Норіцина, Н. Резнікова, Д. Смоленнікова та інші. Через постійні зміни навколишнього економічного простору представлене питання не втрачає своєї актуальності та своєчасності, що дозволило сформулювати поточний вектор дослідження.

Метою роботи є визначення особливостей екологічного підприємництва, як основного елементу побудови екосистеми підприємництва в умовах сталого розвитку.

Результати дослідження. У сучасному світі підприємництво відіграє ключову роль у розвитку економіки, створенні робочих місць та інноваціях. Однак, паралельно з економічним зростанням, виникає потреба в гармонізації цього процесу з вимогами екологічної стійкості. Сучасна екосистема підприємництва поступово інтегрує екологічну складову, розвиваючи підходи та практики, що сприяють збереженню навколишнього середовища та раціональному використанню природних ресурсів.

Саме тому, слід зазначити, що сьогодні екологічна складова стає невід'ємною частиною бізнес-стратегій підприємств. Вона включає в себе не лише впровадження екологічних інновацій та технологій, але й формування нової корпоративної культури, що базується на принципах сталого розвитку. Це означає, що підприємства прагнуть досягати своїх економічних цілей, одночасно мінімізуючи негативний вплив на довкілля та сприяючи соціальній відповідальності.

Одним із головних драйверів впровадження екологічної складової в підприємницькій діяльності є зростаюча вимогливість споживачів до екологічних аспектів продукції та послуг. Сучасні споживачі все частіше обирають товари та послуги, які виготовлені з дотриманням екологічних стандартів, що стимулює підприємства до пошуку екологічно чистих рішень та впровадження зеленої інноваційної діяльності.

Також важливою є роль урядів та міжнародних організацій, які створюють нормативно-правову базу та стимули для розвитку екологічного підприємництва. Це включає введення податкових пільг, субсидій, грантів та інших форм підтримки, що сприяють розвитку екологічно орієнтованого бізнесу.

Таким чином, сучасна екосистема підприємництва, яка інтегрує екологічну складову, стає основою для створення стійкої економіки, що забезпечує баланс між економічними інтересами та збереженням довкілля. Це не лише відповідає сучасним викликам, але й відкриває нові можливості для інноваційного розвитку та підвищення конкуренто-

спроможності підприємств на глобальному ринку. Екологічно відповідальний бізнес сприяє формуванню більш справедливого та екологічно стійкого світу, де економічний прогрес йде пліч-о-пліч з екологічною свідомістю та соціальною відповідальністю.

Представлене дає змогу зазначити в табл. 1 основні аспекти проблематики сучасної екосистеми підприємництва з орієнтацією на екологічне підприємство.

Таблиця 1

Проблематика екопідприємництва

Аспект	Показники
Екологічні виклики	- зміна клімату та пов'язані з нею екстремальні погодні явища, що негативно впливають на економіку та добробут населення; - забруднення повітря, води та ґрунтів, що призводить до погіршення здоров'я людей та деградації природних екосистем; - виснаження природних ресурсів, зокрема водних та мінеральних, що створює загрозу для майбутніх поколінь
Економічні аспекти	- необхідність переходу до зеленої економіки, яка забезпечує економічне зростання без шкоди для довкілля; - впровадження екологічних інновацій, що підвищують конкурентоспроможність підприємств та створюють нові ринки; - залучення інвестицій у проекти з відновлюваної енергетики, зеленої інфраструктури та екологічно чистих технологій
Соціальні аспекти	підвищення рівня екологічної свідомості населення та формування культури відповідального споживання
Регуляторні та політичні аспекти	розробка та впровадження державної політики, спрямованої на підтримку екологічного підприємництва та сталого розвитку
Міжнародне співробітництво	співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища та обміну передовими технологіями

Джерело: [2, 4, 5, 7, 9, 16, 19].

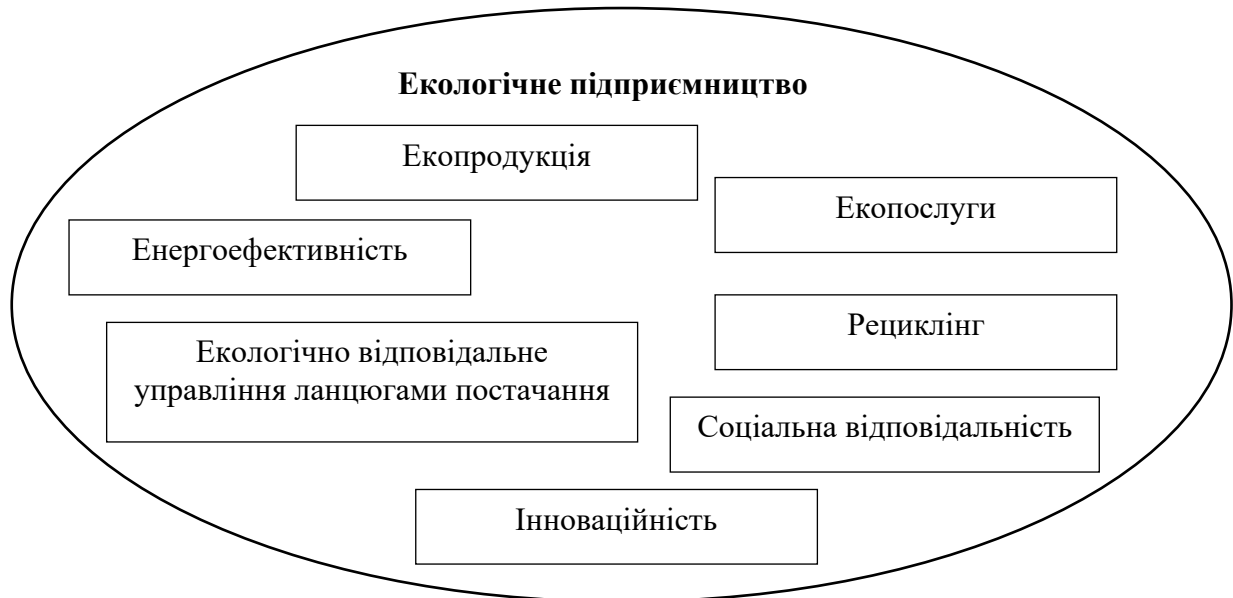
Дослідження екологічного підприємництва є надзвичайно важливим з огляду на його потенціал для забезпечення сталого розвитку. Воно дозволяє виявити ключові фактори, що впливають на успішне впровадження екологічних інновацій та розробити рекомендації для підприємств, урядів та громадських організацій щодо підтримки та розвитку зеленого бізнесу.

Отже, екологічне підприємництво виступає ключовим інструментом для досягнення балансу між економічним зростанням та охороною довкілля, що є основою для забезпечення стійкого майбутнього для нашої планети.

Екологічне підприємництво являє собою комплексний підхід до ведення бізнесу, що враховує економічні, соціальні та екологічні аспекти (рис. 1). Зазначені на рис. 1 складові є основою для розвитку екологічного підприємництва, яке сприяє збереженню природних ресурсів, зниженню негативного впливу на довкілля та забезпеченню сталого розвитку суспільства. Впровадження екологічних підходів у бізнес-практики дозволяє не тільки підвищити конкурентоспроможність підприємств, але й створити нові можливості для економічного зростання та інновацій.

Саме тому, якщо розглядати сучасне підприємництво як аутентичну екосистему, можливо зазначити, що воно об'єднує такі елементи: впровадження екологічних інновацій стимулює розвиток нових ринків та секторів, таких як відновлювана енергетика, зелений транспорт та екологічно чисті продукти; допомагає зберегти навколишнє середовище, але й знижує операційні витрати завдяки ефективнішому використанню ресурсів; впровадження

екологічних практик може призвести до довгострокових економічних вигод, таких як зниження витрат на енергію, зменшення витрат на управління відходами та підвищення ефективності виробництва; інвестування в зелений бізнес відкриває нові можливості для партнерства та кооперації з іншими екологічно орієнтованими компаніями та організаціями; розвиток екологічного підприємництва сприяє формуванню зелених фінансових ринків та інструментів, таких як зелені облігації та екологічні інвестиційні фонди; включає участь у програмах та ініціативах, спрямованих на збереження довкілля та підтримку сталого розвитку.

Джерело: складено автором на основі [7, 8, 10, 12–15, 18].

Рис. 1. Складові екологічного підприємництва

Враховуючи такі елементи сучасної екосистеми підприємництва, звернемо увагу на те, що екологічне підприємництво сьогодні є не лише елементом, але й надає їй новий імпульс для розвитку, орієнтованого на стійкість та відповідальність. Інтеграція екологічних принципів у бізнес-практики є необхідною умовою для забезпечення довгострокового успіху та створення стійкого майбутнього для всіх учасників економічної системи.

Висновки. Так спираючись на зазначене вище, можливо стверджувати, у світлі сучасних викликів, пов'язаних із збереженням довкілля та сталим розвитком, екологічне підприємництво виступає важливим компонентом сучасної економічної екосистеми. Інтеграція екологічної складової в підприємницьку діяльність є необхідною умовою для досягнення гармонійного розвитку, що поєднує економічні, екологічні та соціальні аспекти.

Саме тому сформулюємо основні вектори висновків поточного дослідження:

- екологічне підприємництво забезпечує мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище, сприяючи раціональному використанню ресурсів та збереженню біорізноманіття. Воно є ключовим фактором для зниження екологічних ризиків та забезпечення довгострокової стійкості економічної діяльності;
- підприємства, що впроваджують екологічно чисті технології та продукти, отримують конкурентні переваги на ринку. Зростаючий попит на екологічно відповідальні продукти та послуги сприяє підвищенню довіри споживачів та зміцненню репутації компаній;
- впровадження новітніх технологій та підходів дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів, знизити витрати та покращити екологічні показники підприємств;

- ефективне розвиток екологічного підприємництва потребує підтримки з боку держави та міжнародних організацій, що включає створення сприятливого нормативно-правового середовища, надання фінансових стимулів та технічної підтримки;

- екологічне підприємництво сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню рівня екологічної свідомості населення та покращенню якості життя;

- незважаючи на значний потенціал, розвиток екологічного підприємництва стикається з численними викликами, включаючи фінансові бар'єри, нестачу знань та досвіду, а також необхідність адаптації до змін клімату та інших екологічних факторів. Проте, подальший розвиток цього напряму відкриває нові перспективи для економічного зростання та стійкого розвитку.

Таким чином, можливо наголосити на тому, що екологічне підприємництво є не лише актуальною тенденцією, але й необхідною умовою для забезпечення стійкого майбутнього. Інтеграція екологічних принципів у бізнес-стратегії дозволяє не тільки зберегти природні ресурси та покращити екологічну ситуацію, але й створити нові можливості для інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності на глобальному ринку. Стале підприємництво сприяє формуванню екологічно відповідального суспільства, що здатне ефективно реагувати на сучасні виклики та забезпечити довгостроковий добробут для всіх.

References

Література

1. Alekseieva, K., Maletych, M., Ptashchenko, O., Baranova, O., Buryk, Z. (2023). State Business Support Programs in Wartime Conditions. *Economic Affairs*, Vol. 68, No. 01s, P. 231–242. DOI: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.1s.2023.26>. URL: <http://ndpublisher.in/admin/issues/EAv68n1sz.pdf>.
 2. Gorokhova, T. et al. (2023). Circular Economy as an alternative to the traditional linear economy: case study of the EU. *Revista De Gestão Social E Ambiental*, No. 17.5, P. e03385–e03385.
 3. Nyame-Asiamah, F., Ghulam, S. (2019). The relationship between CSR activity and sales growth in the UK retailing sector. *Social Responsibility Journal*. URL: <https://doi.org/10.1108/SRJ-09-2018-0245>.
 4. Khaminich, S., Broshkov, M., Kuznietsov, E., Ptashchenko, O., Milcheva, V., Boiko, O. (2019). Transformation of managerial innovations in conditions of digitalization of market relations. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*, No. 8 (4), P. 7888–7893. DOI: 10.35940/ijrte.D9137.118419.
 5. Li, L., Wang, S., Zeng, S., Ma, H., Zheng, R. (2023). Unveiling the social responsibility factors in
1. Alekseieva K., Maletych M., Ptashchenko O., Baranova O., Buryk Z. State Business Support Programs in Wartime Conditions. *Economic Affairs*. 2023. Vol. 68, No. 01s. P. 231–242. DOI: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.1s.2023.26>. URL: <http://ndpublisher.in/admin/issues/EAv68n1sz.pdf>.
 2. Gorokhova T. et al. Circular Economy as an alternative to the traditional linear economy: case study of the EU. *Revista De Gestão Social E Ambiental*. 2023. No. 17.5. P. e03385–e03385.
 3. Nyame-Asiamah F., Ghulam S. The relationship between CSR activity and sales growth in the UK retailing sector. *Social Responsibility Journal*. 2019. URL: <https://doi.org/10.1108/SRJ-09-2018-0245>.
 4. Khaminich S., Broshkov M., Kuznietsov E., Ptashchenko O., Milcheva V., Boiko O. Transformation of managerial innovations in conditions of digitalization of market relations. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. 2019. No. 8 (4). P. 7888–7893. DOI: 10.35940/ijrte.D9137.118419.
 5. Li L., Wang S., Zeng S., Ma H., Zheng R. Unveiling the social responsibility

- new infrastructure construction. *Engineering, Construction and Architectural Management*. DOI: <https://doi.org/10.1108/ECAM-03-2023-0305>.
6. Liakh, O., Mucelli, A. (2023). Implications of COVID-19 policies on the sustainable corporate practices of European firms. *Kybernetes*, No. 52 (7). P. 2371–2394.
7. Mair, J., Marty, I. (2006). Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. *Journal of World Business*, № 41, P. 36–44.
8. Reznikova, N. (2016). Ecological imperatives for extension of globalization processes: problem of economic security. *Investysii: praktyka ta dosvid = Investments: practice and experience*, № 21, P. 23–26.
9. Reznikova, N., Ivashchenko, O., Rubtsova, M. (2020). Global problems as a subject of interdisciplinary studies in the focus of international economic security and sustainable development. *Ekonomika ta derzhava = Economy and the state*, № 7, P. 24–31.
10. Rubmann, M. (2015). Industry 4.0: The Future of Productivity and Growth in Manufacturing Industries. The Boston Consulting Group. Inc. URL: https://www.bcg.com/publications/2015/engineered_products_project_business_industry_4_future_productivity_growth_manufacturing_industries.aspx.
11. Zaitsev, Y., Krysovaty, I., Gavkalova, N., Sobko, O., Boichyk, V. (2024). Interaction of Digitization and Corporate Social Responsibility in the Context of Sustainable Development. *Econ. Aff.*, Iss. 69 (Special Issue). P. 217–227. URL: <https://ndpublisher.in/admin/issues/EAv69n1w.pdf>.
12. Zhang, C., Mirza, S. S., Ahsan, T., Usman, S. M. (2023). Corporate digitalization, managerial power distance and corporate sustainability performance: evidence from China. *Business Process Management Journal*, No. 29 (4), P. 1031–1056.
13. Zheng, T., Ardolino, M., Bacchetti, A., Perona, M. (2021). The applications of Industry 4.0 technologies factors in new infrastructure construction. *Engineering, Construction and Architectural Management*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1108/ECAM-03-2023-0305>.
6. Liakh O., Mucelli A. Implications of COVID-19 policies on the sustainable corporate practices of European firms. *Kybernetes*. 2023. No. 52 (7). P. 2371–2394.
7. Mair J., Marty I. Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. *Journal of World Business*. 2006. № 41. P. 36–44.
8. Reznikova N. Ecological imperatives for extension of globalization processes: problem of economic security. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 21. С. 23–26.
9. Reznikova N., Ivashchenko O., Rubtsova M. Global problems as a subject of interdisciplinary studies in the focus of international economic security and sustainable development. *Економіка та держава*. 2020. № 7. P. 24–31.
10. Rubmann M. Industry 4.0: The Future of Productivity and Growth in Manufacturing Industries. The Boston Consulting Group. Inc., 2015. URL: https://www.bcg.com/publications/2015/engineered_products_project_business_industry_4_future_productivity_growth_manufacturing_industries.aspx.
11. Zaitsev Y., Krysovaty I., Gavkalova N., Sobko O., Boichyk V. Interaction of Digitization and Corporate Social Responsibility in the Context of Sustainable Development. *Econ. Aff.* 2024. Iss. 69 (Special Issue). P. 217–227. URL: <https://ndpublisher.in/admin/issues/EAv69n1w.pdf>.
12. Zhang C., Mirza S. S., Ahsan T., Usman S. M. Corporate digitalization, managerial power distance and corporate sustainability performance: evidence from China. *Business Process Management Journal*. 2023. No. 29 (4). P. 1031–1056.
13. Zheng T., Ardolino M., Bacchetti A., Perona M. The applications of Industry 4.0

- in manufacturing context: a systematic literature review. *International Journal of Production Research*, No. 59, P. 1922–1954.
14. Horishna, N. M. (2016). Fenomen sotsialnoho pidpriemnytstva: sutnist i kryterii [The phenomenon of social entrepreneurship: essence and criteria]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Pedagogika. Sotsialna robota = Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social work*, Vol. 2 (39). URL: file:///users/macbook/desktop/nvuuped_2016_2_16.pdf [in Ukrainian].
15. Kotler, F., Li, N. (2005). Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist. Yak zrobyty yakomoha bilshe dobra dlia vashoi kompanii ta suspilstva [Corporate social responsibility. How to do as much good as possible for your company and society]. Trans. from English S. Yarynych. Kyiv: Standart. 302 p. [in Ukrainian].
16. Krysovatyi, A. I., Sokhatska, O. M., Skavronska, I. V. et al. (2018). Chetverta promyslova revoliutsiia: zmina napriamiv mizhnarodnykh investytsiinykh potokiv: monohrafiia [The fourth industrial revolution: changing directions of international investment flows: monograph]. According to the scientific editorship A. I. Krysovatyi and O. M. Sokhatska. Ternopil: Osadtsa Yu. V. 480 p. [in Ukrainian].
17. Paladiieva, Ya. Sotsialna vidpovidalnist biznesu: shcho tse oznachaie ta chomu vazhlyvo [Corporate social responsibility: what it means and why it matters]. URL: <https://mbusinesspartner.com.ua/sotsialna-vidpovidalnist-bisnesu> [in Ukrainian].
18. Sobko, O., Krysovatyi, I. A. (2021). Vdoskonalennia upravlinnia innovatsiinykh proektamy ta pozhvavlennia innovatsiinoi aktyvnosti pidpriemstv Ukrainy [Improving the management of innovative projects and revitalizing the innovative activity of Ukrainian enterprises]. *Visnyk ekonomiky = Bulletin of the economy*, № 3, P. 97–112. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1268> [in Ukrainian].
19. Shaulska, L. V., Kabachenko, H. S. (2016). Rozvytok sotsialnoho pidpriemnytstva yak napriam derzhavnoho rehuliuвання rynku pratsi [Development of social entrepreneurship as a direction of state regulation of the labor market]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia = Economics and management organization*, № 2 (22), P. 300–310 [in Ukrainian].
- technologies in manufacturing context: a systematic literature review. *International Journal of Production Research*. 2021. No. 59. P. 1922–1954.
14. Горішна Н. М. Феномен соціального підприємництва: сутність і критерії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2016. Вип. 2 (39). URL: file:///users/macbook/desktop/nvuuped_2016_2_16.pdf.
15. Котлер Ф., Лі Н. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства. Пер. з англ. С. Яринич. К.: Стандарт, 2005. 302 с.
16. Крисоватий А. І., Сохацька О. М., Скавронська І. В. та ін. Четверта промислова революція: зміна напрямів міжнародних інвестиційних потоків: монографія. За наук. ред. А. І. Крисоватого та О. М. Сохацької. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. 480 с.
17. Паладієва Я. Соціальна відповідальність бізнесу: що це означає та чому важливо. URL: <https://mbusinesspartner.com.ua/sotsialna-vidpovidalnist-bisnesu>.
18. Собко О., Крисоватий І. А. Вдосконалення управління інноваційними проектами та поживлення інноваційної активності підприємств України. *Вісник економіки*. 2021. № 3. С. 97–112. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1268>.
19. Шаульська Л. В., Кабаченко Г. С. Розвиток соціального підприємництва як напрям державного регулювання ринку праці. *Економіка і організація управління*. 2016. № 2 (22). С. 300–310.